

Гартована важкими випробуваннями

Коли щороку навесні Л. О. ЗАЛУЖНА разом зі своїм сином Миколою Івановичем з його привітної оселі в Березному приїжджає на весну, літо та осінь на рідний хутір Підгало, що неподалік Білки, то душа 92-річної жінки мов розцвітає, а перебування у цьому рідному мальовничому куточку, де пройшли головні літа її життя, додає сили та оптимізму. Тож вона відразу береться за лопату і садить, сіє свої улюблені квіти, з любов'ю доглядає за ними. А коли вони починають розцвітати, Любов Охрімівна їх ніжно пригортає, мов діточок своїх, торкається вустами їх росяних пелюсток. І у ці світлі хвилини подумки повертається у далеке дитинство, важку, сповнену випробувань, молодість...

Народилася Л. О. Залужна у багатодітній селянській родині ще за часів Польщі. Враховуючи тодішню практичну недоступність простим людям медичного обслуговування, з десяти дітей, яких народили її батьки, вижило лише п'ятеро. Ще одна трагічність цієї сім'ї у тому, що в страшному 1944 році від тифу одночасно померли 39-річний батько і 37-річна матір. І у свої вісімнадцять років Люба залишилася і за тата, і за матір тринадцятирічному братові Миколі, десятирічній сестрі Антоніні, восьмирічному Володі і трирічному Сашкові.

На мить перерву розповідь, бо хочу сказати, що непересічну історію сім'ї Любові Залужної (в дівочтві Андрощук) я коротко почув з вуст її невістки Любові Федорівни. Отож відразу попросив жінку якнайшвидше познайомити мене зі свекрухою. І вже наступного дня в затишній оселі Залужних, що на околиці Березного, мене привітно зустріли сама Любов Федорівна, її чоловік Микола Іванович і героїня цієї розповіді Л. О. Залужна. Познайомившись, сідаємо у світлиці і разом з сином та невісткою гортаємо сторінки життя невтомної 92-річної трудівниці, дбайливої матері, ніжної бабусі та прабабусі і справжньої патріотки України.

- Любове Охрімівно, як вам у юні вісімнадцять, в тяжкі военні і повоенні роки вдалося втримати на своїх тендітних дівочих плечах увесь тягар турботи про своїх маленьких сестричку та братиків?

- Важко було, іноді нестерпно важко, але я добре розуміла, що цей хрест мушу одна нести. Тому доводилося працювати і вдень, і вночі, щоб діти були нагодовані, вдягнуті і взуті. А для цього сукала нитки, на ткацькому верстаті ткала полотно, з якого шила простеньку вдяганку собі, сестрі і братам. Щодо їжі, то нас рятувало від голоду те, що наші покійні батьки були хорошими госпо-

як на біду, в той час його помітили місцеві «стрибки». Вони затримали нещасного Миколу і передали в райвідділ НКВС. Потім його засудили на 7 чи 8 років тюрми. Вийшло, як у тій приказці: «За моє жито ще мене й бито». Отож довелося братові у далекому П'ятигорську відбувати незаслужене покарання.

Моя співрозмовниця на хвильку замовкає і на її обличчя лягає тінь смутку та жалю. Щось вона згадала і продовжила неквапливу розповідь-сповідь:

- Коли наші батьки померли і я залишилася сам на сам з бідністю та іншими життєвими труднощами, мене чо-

яких так не вистачало у сімейному бюджеті. Правда, потім в колгоспі почали платити гроші, тож жити стало трохи легше.

Зі слів бабусі в господарських і хатніх справах допомагали їх четверо дітей – Ніна, Галина, Микола й Валентина. З цього приводу її доповнює господар дому Микола Іванович:

- Всі ми у вільний час виконували різну роботу: один пас корови, інший свиней, а ще хтось гусей, комусь було доручено поратись в домашньому господарстві. Всі разом ми дружно сапали, доглядали горюдину і картоплю.

дарями, мали багато поля, коней, реманент, 2 корови, кілька свиней. Тож після їхньої смерті залишилося багато пашні (зерна). Я молола з нього муку, а навесні засівала поле. Ще тримала корову, коней, так і виживали.

- Але ж були господарські справи, яким потрібні сильні чоловічі руки, - зауважую.

- Хто на те зважав. Доводилося майже все робити самій, - і косити, і молотити ціпом, і їздити кіньми в ліс по дрова, тут інколи брала у помічники молодшого брата. Як згадаю своє тодішнє життя, то біль мою душу розриває. Всі найкращі молоді літа проминули у важкій праці, щоденних турботах про сестричку і братиків. Хотіла, щоб вони так гостро не відчували круглого сирітства, тому щодень віддавала їм всю свою любов, ніжність і доброту. Недаремно наш найменшенький Сашко казав тоді: «Мені тебе, Любо, треба називати не сестрою, а мамою...» Бо він і всі інші діти бачили, як я старалася для них, готова була заради них пожертвувати будь чим. Пам'ятаю, як мені разом з кількома іншими місцевими дівчатами після війни пропонували роботу вчителя в Білківській школі. Бо я на той час мала досить пристойну освіту – закінчила вісім класів. Але відмовилася від цієї спокусливої пропозиції, бо ж хто тоді доглядав би за господарством? Лише єдина з моїх подруг Дося пішла працювати вчителькою, вона навіть вчила мого сина Миколу.

- Як у подальшому склалася ваша, Любо, Охрімівно, і доля ваших сестри і братів? – запитую у моєї поважної співрозмовниці.

- У 1947 році я вийшла заміж за гарного і працьовитого парубка Івана Залужного, який повернувся з Німеччини, куди був вивезений у воєнний час на каторжні роботи. Жили ми всі єдиною сім'єю. Але, коли брат Микола одружився, то ми з чоловіком почали будувати хату з дерева, яке колись наш покійний батько виміняв у людей на зерно. У 1950 році вселилися в новий будинок, в якому довели до ладу лиш одну кімнату. А хату обживали поступово, бо не було матеріальної можливості все зробити одразу. Тоді ж ми змушені були добровільно – примусово записатися у місцевий колгосп. І у нас забрали землю, коней, воза, дві клуні, січкарю, манеж, геть усе, що колись надбали наші батьки важкою працею. Навіть врожай, вирощений нами на власному полі, забрали у колективну комору. Тоді ж стався трагічний випадок. Мій брат Микола серед ночі вирішив перевезти зі свого поля снопи на поле односельчанина, який ще працював одноосібно. Так він хотів забрати своє, кровне, добро. І,

тири рази заарештовували березнівські енкаведисти і кидали, як тоді казали, в «льох».

- Що ж вони хотіли від вас, юної дівчини?

- Справа в тому, що тоді вони брали і допитували молодих хлопців та дівчат, яких підозрювали у зв'язках з УПА. Бо мені та іншим кільком дівчатам, яких арештовували, доводилося переносити хлопцям-повстанцям листи-грипси. Мене так жорстоко били енкаведисти, що потім самі ж відливали водою. Але я не признавалася в тому, що їх цікавило, і не визнавала своєї провини. Та дуже боялася, щоб мене не видали так звані «переходьки», ті, які раніше мали зв'язки з упівцями, а потім перейшли на службу до совєтів. Тоді й моя баба просила одного з них: «Не виказуй Любу, бо як її посадять в тюрму, хто ж буде доглядати малих братів і сестру?». І він, напевно, пошкодував мене. Я ж стверджувала на допитах, що ніяких доручень повстанців не виконувала, бо мені, круглій сироті, не до того. Мені треба думати, як малих дітей прогодувати. Можливо, це мене й спасло від неволі. Я не боялася побоїв, тому сама собі казала: нехай мене заб'ють, але нікого не продам. Так, як прямих доказів не було, то мене після четвертого допиту відпустили. Один з моїх мучителів тоді сказав: «Что ж, на нет и суда нет».

Це вже у роки незалежності України моє ім'я як учасниці національно-визвольних змагань було занесено в книгу Пам'яті і Слави Волині.

Уважно слухаю Л. О. Залужну і щиро дивуюся її силі духу, переконаності, мужності у важкі для неї хвилини. Бо, як вона казала, навіть, сидючи у «льосі» під вартою після важких допитів, не плакала, а співала. Хоча інколи у хвилини розпуки гірки сльози самі непрохано котилися по її щоках...

Нелегко жилося сім'ї Любові Охрімівни у п'ятдесяті і шістдесяті роки, коли вона працювала в колгоспі у ланці, а чоловік на різних роботах.

- До 1966 року нам в господарстві не платили ні копійки, - розповідає жінка.- Хіба що у кінці року виділяли якийсь лантух зерна. А на зароблені трудовні ми брали у колгоспі навесні коней, щоб зорати город. Тож, щоб мати якусь «живу» копійку, вдома збивали масло, везли його на базар, продавали, а на вторговані гроші купували найнеобхідніше – гас для лампи, сіль, сірники та мило. Трохи виручало й те, що мій чоловік був вправним шевцем, вмів обробляти телячі шкури. З них шив взуття для нас, домашніх, і для односельчан. Він вмів шити все, навіть шапки. Тим і заробляв трохи грошей,

Бо ж батьки були у цей час на роботі.

У 1981 році Л. О. Залужна оформила пенсію, але після цього ще років шість пропрацювала у колгоспі. На жаль, того ж року передчасно помер її чоловік Іван Савович. Відтак жінка шістнадцять років жила і господарювала на хуторі, разом з нею дев'ять років мешкав син Микола зі своєю молодією дружиною Любою та їх малими дітьми. Пригадуючи ті роки, Любов Охрімівна з посмішкою каже:

- Ми на хуторі жили у злагоді з невісткою, бо у мене немає різниці, що дочка, що невістка. Жодного разу не посварилися, в Люби такий же характер, як і в мене. Тому одна одну розуміємо, допомагаємо, радимося, якщо щось треба разом зробити, словом, з повагою ставимося одна до одної.

Під час перебування у гостинній сім'ї Миколи Івановича і Любові Федорівни Залужних я відразу помітив з якою любов'ю і шаною вони ставляться до Любові Охрімівни. І не тільки вони, але й їх діти Марина та Павло і навіть маленька правнучка Катруся, яка весь час тулилася до прабабусі і щось весело їй щебетала. Треба сказати, що не забувають свою матусю й інші діти Л. О. Залужної - доньки Ніна, яка оселилася у сусідній Білці, та Галина і Валентина, котрі живуть зі своїми сім'ями у Житомирській області. Вони за можливості відвідують її зі своїми дітьми та внуками, дарують найрідніші душевне тепло і ніжність. До речі, Любов Охрімівна дуже гордиться своїм родинним деревом, яке так щедро розрослося. Адже її четверо дітей подарували матусі 14 внуків, 29 правнуків та двох праправнуків. Дійсно, як сказав поет: «Ростемо ж ми, гей».

Не сумніваючись у сімейній ідилії Залужних, все ж запитав у бабусі:

- Як вам тут живеться?

Вона миттєво відповіла:

- Мені в дітей добре, як у раю. За мною всі доглядають, смачно годують, турбуються про моє здоров'я. Бажаю усім батькам, щоб їх так любили діти і внуки.

Насамкінець прошу у Любові Охрімівни, щоб вона порадила молоді, як жити, і які сповідувати ідеали та моральні принципи.

- Треба бути чесними, не робити іншому зла, а лиш творити добро на землі. А ще слід вірити в Бога і щодень виконувати Його заповіді. Любити нашу рідну Україну. Ось тоді молодь буде щасливою і будуть щасливі всі люди.

Павло РАЧОК.